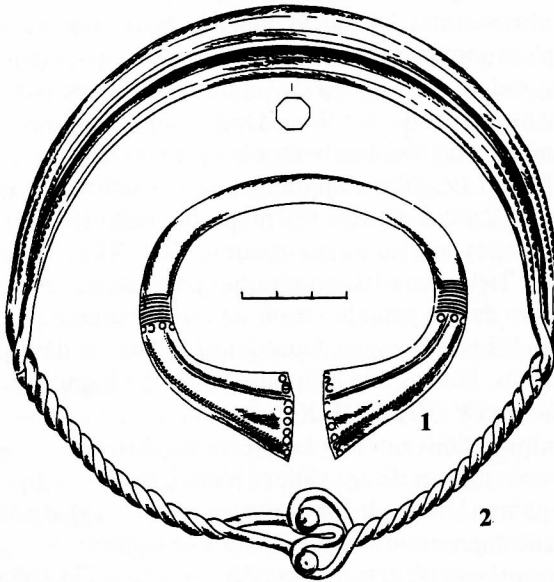

dated to the third–fourth centuries were uncovered in this place. The Juodžiai cemetery yielded artefacts dated to the fifth–sixth centuries, whereas, two brass temple ornaments, dated to the second age, were uncovered in the Dargužiai barrow.

Pav. 22. Radiniai iš Juodžių kapinyno: 1 – apyrankė,
2 – antkaklė (1 – žalvaris, 2 – sidabras).

Fig. 22. Bracelet and neck-ring from Juodžiai cemetery (bronze, silver).

Ērika Striškiene

Diržių kapinyno tyrinėjimai

Diržių kapinynas (AV 782) (Pakruojo raj., Žeimelio s-ja), į Lietuvos paminklų sąvadą įtrauktas po 1957 m. bandomųjų archeologinių kasi-

nėjimų (vad. O. Navickaitė-Kuncienė). Sprendžiant iš rastų įkapių kapinynas buvo datuotinas III–IV a. ir IX–X a., o atsitiktiniai radiniai rodytų ir V–VIII a.

Pirminis 2 ha kapinyno plotas – nedidelė natūrali kalva, ant kurios stovėjo mokyklos pastatas. ŠR kalvos papėdėje buvo žvyro karjeras. 1990 m. pradėtas eksploatuoti dar vienas karjeras kalvos PV papėdėje. Vėl aptikta žmonių kaulų, žalvarinių ir geležinių dirbinių. 1995 m. patvirtinta nauja Diržių kapinyno teritorija – 5,9 ha. Deja, paminklas buvo jau gerokai apardytas naujosios žvyrduobės bei senienų mėgėjų.

1996 m. PTC LP atliko žvalgomuosius tyrinėjimus naujosios žvyrduobės PV pakraščiuose. Ištirtas 108 m² plotas, rasta 18 kapų (Nr. 10–27), 202 radiniai. Įkapės leidžia kapus datuoti VIII–XI a. Tyrinėjimai buvo tęsiami 1997 m. Tirti ne tik PV žvyrduobės pakraščiai, bet pasislinkta 17–20 m į ŠR, 9x9 m dydžio smėlduobės ir nedidelių, senienų mėgėjų iškastų duobelių link. Iškasta ir viena bandomoji 3x3 m. dydžio perkasa prie mokyklos pastato. Ištirtas 306 m² plotas, rasta 50 kapų (Nr. 28–77), 455 radiniai (datuojami V–VII, VIII–XI a.).

Tirta paminklo dalis nuniokota ūkinės veiklos, todėl dauguma kapų suardyta. Osteologinė medžiaga išlikusi blogai. Iš 18 aptiktų 1996 m. kapų sveikais buvo galima laikyti tik 2 vaikų kapus (Nr. 13, 25), o aiškesnė kryptis matėsi dar šešiuose geriau ar blogiau išlikusiuose kapuose. Iš 50 kapų, aptiktų 1997 m., sveikesni buvo tik keturi kapai (Nr. 39, 40, 55, 71), tačiau daugumos kapų orientacija aiški.

Karstų žymių nepastebėta. Laidota įvairiame gylyje, kapų duobės pradėjo ryškėti 45–130 cm gylyje, o jų dugnas pasiektas 50–140 cm gylyje. Jos ovalo ir stačiakampio (užapvalintais kampais) formos, 55–220 cm ilgio ir 30–150 cm pločio. Mirusieji gulėjo aukštiełninki, ant krūtinės sudėtomis rankomis, ištiestomis kojomis.

Didžiama kapų, aptiktų arčiau PV žvyrduobės (Nr. 10–58, 72–77), išsidėstę tvarkingomis eilėmis, puslankiu. Tokios eilės būdingesnės VIII–X a. Kapai, esantys šalia smėlduobės ir mokyklos (Nr. 59–71), tokių eilių nesudarė. Tai būdinga V–VII a. Tokį pastarųjų kapų datavimą pagrindžia ir rastos juose įkapės: žalvarinė lankinė skliutakojė segė (kapas Nr. 62, VII a.), žalvariniai nuokamieniai smeigtukai (kapas Nr. 71, VI–VII a.)

(2 vnt.), apyrankės su iškilia trikampe briauna (kapas Nr. 71, V–VI a.) (2 vnt.), žalvarinė storagalė apyrankė (kapas Nr. 62, V–VI a.), geležinis įmovinis kirvis (kapas Nr. 60) ir kt.

Vyrai ir moterys laidoti skirtingomis kryptimis. Orientuota ŠV–PR kryptimi: kapai Nr. 11, 12, 15, 16, 28, 43, 57 (140°–320°). Kapai Nr. 26 (142°–322°), Nr. 47, 50 (130°–310°), Nr. 44 (160°–340°), Nr. 45 (150°–330°), Nr. 18 (124°–304°) kryptimi. Kapai Nr. 14, 24, 25, 40, 42, 51, 55, 65 orientuoti galvomis į ŠV (320°), Nr. 48 (310°), Nr. 46 (330°), Nr. 66, 71 (300°). Kapai Nr. 13, 20, 30, 31, 49, 56 orientuoti galva į PR (140°), Nr. 39, 43 (150°), Nr. 64, 72 (160°). Kapai Nr. 10 (0°–180°), Nr. 17 (40°–220°), Nr. 27 (88°–268°), Nr. 54 (280°), Nr. 58 (210°–30°), Nr. 69, 70 (290°) orientuoti kiek kitokia kryptimi. 15 kapų iš 68 palaidoti vaikai (Nr. 13, 14, 25, 29, 34, 35, 39, 40, 43–45, keturi jų – kartu su suaugusiaisiais (Nr. 12, 41, 60, 62). 15 kapų palaidoti vyrai (Nr. 17, 22, 30, 31–33, 49, 54, 57, 61, 64, 68, 70, 75, 77). Kapuose Nr. 50, 52, 53, 59, 63, 64, 66 palaikų lytis nenustatyta. Kituose (sprendžiant iš įkapių) palaidotos moterys.

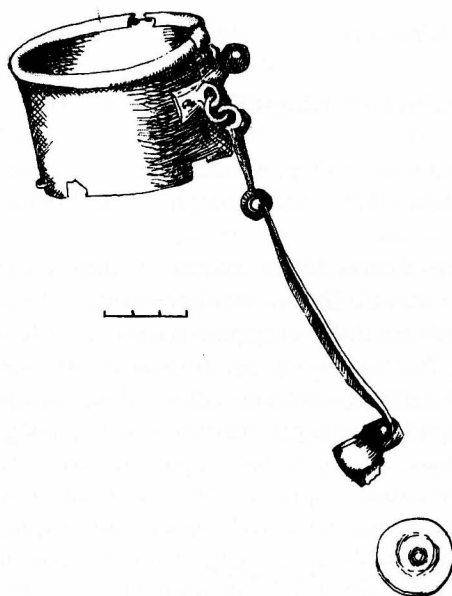
Įkapių nerasta tik kapuose Nr. 14, 50, 52, 53, 59, 63, 64, 66. Kituose kapuose rasta papuošalų, darbo įrankių, ginklų, būdingų žiemgaliams. Tai žalvariniai įvijiniai žiedai (73 vnt.), kurių 6 yra platesne vidurine įvija; apyrankės: įvijinės (16 vnt.), su iškilia trikampe briauna (2 vnt.), storagalė; antkaklės (8 vnt.): su kilpele ir kabliuku, tordiruotu lankeliu, siaurėjančiais galais (VII–X a.), trikampio skersinio pjūvio užkeistais galais, perdaryta iš įvijinės apyrankės, užkeistais tordiruotais siaurėjančiais galais, vytinė užkeistais kilpiniais galais (X–XI a.), užkeistais storėjančiais galais; smeigtukai: nuokamieniai (2 vnt.), žiedine galvute (6 vnt.) (VIII–XI a.) ir kryžiniai išplotomis kryžmomis galuose (5 vnt.) (VIII–XI a.); segės: skliutakojė, pasaginės cilindriniais galais (5 vnt.) (VIII–IX a.), žvaigždiniais galais (1 vnt.) (XI–XII a.); trikampio ir pusapvalio skersinio pjūvio įvijos; grandinėlės; apvalūs, su kryžine išpjova žvangučiai (6 vnt.); rombo formos skardelės, puoštos metaloplastiniu būdu; diržų sagtys (3 vnt.) ir apkalai; plokšti ir dvigubo nupjauto kūgio gintaro karoliukai (14 vnt.); geležiniai lazdeliniai smeigtukai (5 vnt.); peiliukai lenkta ir tiesia nugarėle (34 vnt.); ylos (15 vnt.); pentiniai siauraašmeniai kirviai (VI–VIII a.) (2 vnt.); įmovinis kirvis; ilgieji kovos peiliai (2 vnt.); platusis kovos peilis-kalavijas; įmoviniai

ietigaliai (12 vnt.): su lauro lapo formos plunksna (IV–VIII a.), karklo lapo formos plunksna (V–X a.), profiliuota plunksna (VI–VII a.), rombo formos plunksna (IV–VII a.); įtveriamasis ietigalis lauro lapo formos plunksna; lipdytinių puodų šukės (107 vnt.) (dalis jų kapuose Nr. 12, 15, 17–23, 24, 26–28, 30, 31, 40, 41, 45–47, 49, 51, 54, 56–58, 70–75, 77).

Iš 1996 m. rastų radinių galima išskirti žalvarinį geriamojo rago apkalą, rastą kape Nr. 21 (pav. 23). Tokių apkalų randama IV a. pab.–VII a. kapuose. Didelė geriamųjų ragų dalis kaustyta plačia žalvario ar sidabro plokštele, puošta geometriniu ornamentu. Kartais ir rago smaigalys turėdavo taurelės pavidalo apkalą, o abu apkalus jungdavo metalinė juosta. Diržių ragas turi visus tris VI–VII a. geriamųjų ragų apkaustų elementus, tačiau jis nėra ornamentuotas. Tai sukelia keblumą šį geriamojo rago apkalą datuoti. Analogijų galime rasti kaimyninėje Latvijoje. Viena jų – Lejasbitenių kapinyne rastas geriamojo rago apkalas – turi beveik identišką lankstinę rankeną. Tačiau latviai ragą datuoja plačiu laikotarpiu (V–IX a.), tuo tarpu Lietuvos teritorijoje randami apkalai nuo VIII a. labai supaprastėja, lieka tik siaura žalvarinė juostelė, gaubianti geriamojo rago angą. Beveik analogiškas geriamojo rago apkalas, datuojamas VIII–XII a., rastas Drengerų–Čunkanų kapinyne (Latvija, prie Bauskės).

Iš 1997 m. rastų retų radinių reikia paminėti kapo Nr. 51 apavą. Odinių moteriškų batelių paviršius ištisai puoštas žalvariniais 0,6 cm skersmens spurgeliais (1089 vnt.). Kad batai geriau laikytųsi ant kojos, jie buvo suvarstomi ir surišami odiniu raišteliu. Kulno srityje išlikusios 4 vilnonio (?) siūlo kilpelės. Kapas datuojamas VIII–XI a.

Dauguma 1996 ir 1997 m. aptiktų kapų datuojama VIII–XI a. Tik 17–20 m į ŠR nuo šių kapų aptikti kapai datuojami V–VII a. Jie nuo 1957 m. aptiktų kapų nutolę per 50 ir daugiau metrų. 1957 m. kasinėjimų medžiaga parodė, kad anuomet patvirtintoje 2 ha teritorijoje būta taip pat įvairių laikotarpių kapų (III–IV a. ir IX–XI a.). Iki šiol nėra tiksliai nustatytos Diržių senkapių ribos, tačiau aišku, kad žiemgaliai čia laidojo savo mirusiuosius ilgą laiką. Senkapiai plito į pietvakarius. Matyt, senasis Diržių kaimelis didėjo, nes VIII–XI a. kapų daug daugiau. Kapinyno tyrinėjimai bus tęsiami.

Pav. 23. Geriamojo rago apkalas iš Diržių kapinyno, kapo Nr. 21 (žalvaris).
Fig. 23. Mounting of a drinking horn from Diržiai cemetery,
grave No 21 (bronze).

Ērika Striškiēnē

Research on Diržiai cemetery

In 1996–1997 CRCCL conducted an archeological research on Diržiai cemetery (Pakruojis district). The team examined an area of 414 m². where there were noted 68 burials, 657 findings from the 5th–7th, 8th–11th centuries. Most of the graves are ascribed to the 8th–11th centuries. According to the research, cremation of the dead was not practised, instead, individuals were laid on their backs with hands folded on the chest and feet extended. No coffins were observed in the cemetery.